

Op zoek naar nieuwe locaties voor bossen in de Randstad

Er is een geweldige verandering gaande in onze waardering van bos: Traditioneel hoorde bos ergens thuis achter de Grote Stille Heide; in de Randstad heeft het bos zich inmiddels een plaats verworven vlak naast de Grote Stad, om dáár de beleving van rust en natuur mogelijk te maken. En nu staat het bos op het punt om een positieve factor te worden in een hoogwaardige industrialisatie van de Randstad!

Dit perspectief heeft alles te maken met de inhoud van een nieuw bebossingsprogramma. In dit artikel, het laatste in deze serie, wordt aandacht gevraagd voor de eerste fase van dit programma, namelijk het kiezen van de meest geschikte boslocaties.

De huidige criteria voor het kiezen van boslocaties

Bij de uitvoering van het huidige bebossingsprogramma blijkt steeds opnieuw dat er vier criteria zijn waarmee rekening moet worden gehouden bij het kiezen van boslocaties:

1 In de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur wordt eigenlijk maar één keuzecriterium gehanteerd: De boslocaties liggen op plaatsen waar stedelijke ontwikkelingen ingrijpende veranderingen in het landelijke gebied veroorzaken. Daarbij vervullen deze bossen een functie voor de openluchtrecreatie van de stadsbewoners.

2 In de regeringsbeslissing Meerjarenplan Bosbouw wordt een bepaalde verdeling van groeiplaatsen voor de nieuwe bossen voorop gesteld.

3 De grond moet in elke locatie binnen een redelijke termijn en voor een redelijke prijs gekocht kunnen worden. Er wordt nogal eens gesteld dat

dit geen keuzecriterium zou mogen zijn. Maar het werkt wél als zodanig, want als aan deze voorwaarde niet wordt voldaan, dan komt het bos echt niet van de grond.

4 En tenslotte moet elke locatie passen in de provinciale en gemeentelijke ruimtelijke ordening.

Het huidige bebossingsprogramma in de Randstad is gebaseerd op de Nota Ruimtelijk Kader. De opgetreden vertragingen bij de bosaanleg zijn allen op de een of andere wijze het gevolg van het feit, dat bij het aanwijzen van boslocaties onvoldoende rekening is gehouden met één van de drie keuzecriteria die niet in de Nota Ruimtelijk Kader zijn verwerkt.

Achteraf was het beter geweest als in de Nota Ruimtelijk Kader deze vier keuzecriteria tezamen zouden zijn gebruikt bij het aanwijzen van de boslocaties.

Om dit te bereiken zou het kiezen van boslocaties in een aantal fasen moeten worden verdeeld:

Als eerste fase moeten de keuzecriteria van de Nota Ruimtelijk Kader en van het Meerjarenplan Bosbouw direct geïntegreerd worden.

Het resultaat hiervan kan een kaart zijn met daarop aangegeven de gebieden waarbinnen van rijkswegen voorkeur bestaat voor de bosaanleg. Wellicht kan hierbij nog een voorlopig voorstel worden gevoegd voor de oppervlakte nieuw bos in elk van deze gebieden, bijvoorbeeld aan de hand van regionale recreatie-balansen.

Daarna moet in een tweede fase in direct overleg met de lagere overheden binnen deze gebieden gezocht worden naar boslocaties die passen in de provinciale en gemeentelijke plannen voor de ruimtelijke ordening, en waarvan verwacht wordt dat de grond metterdaad verworven kan worden.

In een derde fase moet het hele bebossingsprogramma, inclusief de fi-

nancieringsregeling, worden vastgesteld.

Dit model is niet zomaar fantasie, maar is in feite al toegepast bij de bosaanleg in de Randstad: In de Nota Ruimtelijk Kader is aangegeven dat binnen een bepaald landinrichtingsproject drie met naam en toenaam omschreven bossen moeten worden aangelegd. In het overleg met de Landinrichtingscommissie bleek bezwaar te bestaan tegen deze locaties. Het overleg kon weer op gang worden gebracht door een ander uitgangspunt voor het overleg te kiezen, namelijk niet meer de aangewezen boslocaties, maar alleen de totale oppervlakte bos binnen het blok.

Ik denk dat het aan te raden is hetzelfde model voor het kiezen van boslocaties te gebruiken bij het opstellen van een nieuw bebossingsprogramma. Een aanzet hiertoe wordt op dit moment gegeven in het Structuurschema Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie: Hierin worden ook gebieden aangewezen, waarbinnen de aanleg van bossen en recreatieterreinen van rijkswegen gewenst is.

Er zijn een aantal redenen om haast te maken bij het opstellen van dit nieuwe programma:

- Er is veel energie nodig geweest om het huidige bebossingsprogramma op gang te brengen. Het is veel efficiënter om de nu rijdende trein te laten dóórrijden, dan om te stoppen en na een aantal jaren de zaak weer opnieuw te moeten starten.

Om werkelijk in het jaar 2000 met de uitvoering te kunnen beginnen, moet dit nieuwe bebossingsprogramma ook verder zijn uitgewerkt dan de Nota Ruimtelijk Kader in 1985: Een deel van dit nieuwe programma, bijvoorbeeld een oppervlakte van 1500 ha, moet globaal in ontwerpen zijn uitgewerkt. En van rond 500 ha moeten de bosplannen in het jaar 2000 gereed zijn voor uitvoering. Omdat ontwikkeling

van nieuwe bosplannen tot nu toe 5 tot 10 jaar blijkt te duren, is het dus zaak nu al met dit werk te beginnen.

- Het opstellen van een nieuw bebossingsprogramma is ook nodig om te kunnen beoordelen of de prioriteiten uit de regeringsbeslissing Meerjarenplan Bosbouw en de Nota Ruimtelijk Kader nog steeds van kracht zijn: Willen we nog steeds 30.000 ha nieuw bos in Nederland?

Moet daarvan inderdaad 10.000 ha in de Randstad komen?

Gaat het hierbij nog steeds om multifunctioneel bos?

En blijft de bosaanleg in de Randstad prioriteit houden boven de bosaanleg in de andere provincies?

Als deze evaluatie tot verschuiving van prioriteiten zou leiden, dan kan het nodig zijn dat er ook op tijd bebossingsprogramma's worden opgesteld voor gebieden buiten de Randstad.

Nieuwe keuze-criteria

Er zijn twee onderwerpen die nieuwe criteria opleveren voor het kiezen van boslocaties, in samenhang met de vier criteria die nu worden gebruikt. Ze komen voort uit onderzoekingen naar de ecologische infrastructuur van bossen voor bosdieren, en naar de indirecte economische effecten van bossen.

1 De ecologische infrastructuur van bossen voor bosdieren

Over dit onderwerp is door de Dorschkamp een rapport opgesteld, waarover in november 1988 en februari 1989 werd gerapporteerd in het Nederlands Bosbouw tijdschrift.

Deze studie laat zien dat lang niet alle nieuwe bossen vanzelf gekoloniseerd zullen worden door de dieren die daar voor je gevoel in thuis horen.

Dit inzicht is zeker nog niet overal doorgedrongen:

Zo werden tijdens een studiedag de Haagse Vogeltuinen ten voorbeeld gesteld als elementen die het in de Randstadbossen goed zouden kunnen doen: In kleine bosjes die hier en daar in Den Haag voorkomen, zijn bepaalde stukken voor het publiek afgesloten. Door een speciaal beheer ontstaan daar ruimten waar veel vogelsoorten kunnen broeden. Deze

vogeltuinen zijn een groot succes, want ze zitten jaarlijks vol met nesten van allerlei soorten van vogels. Als deze vogeltuinen in de stad Den Haag al zo succesrijk zijn, zo is de redenatie, dan moet dat in de Randstadbossen toch zeker ook lukken?

Maar er wordt vergeten dat de stad Den Haag letterlijk in een zogenaamd kerngebied voor deze vogelsoorten ligt: De bereikbaarheid van de vogeltuinen vanuit de duinen waar Den Haag tegenaan ligt is maximaal. Het beheer hoeft "alleen maar" een milieu te maken dat voor broeden geschikt is. Veel van de Randstadbossen zijn voor bepaalde vogelsoorten niet bereikbaar. De kerngebieden van die vogelsoorten liggen veel te ver weg, zodat aanleg van vogeltuinen daar gewoon geen zin heeft.

In 1988 is naar aanleiding van dit soort problemen een vijfde deel aan het rapport van de Dorschkamp toegevoegd. Hierin is onder meer onderzocht of nieuwe boslocaties kunnen worden aangewezen die, in combinatie met bestaande bossen, de mogelijkheden van verbreding en handhaving van bosdiersoorten kunnen vergroten.

Dit onderzoek wijst uit dat dit inderdaad mogelijk is: Door bossen op niet te grote onderlinge afstanden in reeksen aan te leggen, kunnen dieren vanuit hun kerngebieden deze bossen één voor één bereiken. Als die bossen dan ook nog groot genoeg zijn, kunnen de dieren zich daarin blijvend vestigen. Ook bestaande veelal oudere bossen kunnen soms op deze manier door aanleg van nieuwe bossen uit een ecologisch isolement worden verlost.

Dit is wellicht de grootste en meest praktische bijdrage van nieuwe multifunctionele bossen aan de natuurontwikkeling in de Randstad.

Het is niet mijn bedoeling dat voor de nieuwe boslocaties steeds dergelijke reeksen van bossen worden gekozen. Wel pleit ik er voor dat deze informatie over de ecologische betekenis van bossen op twee manieren gebruikt wordt in het hiervoor beschreven model voor het kiezen van boslocaties:

- Nadat de gebieden zijn aangewe-

zen waarbinnen van rijkswege bosaanleg bij voorkeur gewenst is, wordt nagegaan hoe het staat met de bereikbaarheid van deze gebieden voor bosdieren vanuit hun verschillende kerngebieden. Tevens wordt nagegaan hoe het staat met de bereikbaarheid en bewoonbaarheid van de bestaande bossen binnen die gebieden. Hieruit blijkt of er aanleiding en mogelijkheid is om de ecologische betekenis van de bestaande en de aan te leggen bossen te vergroten, en of het dus verschil maakt of de nieuwe bossen binnen deze gebieden op de ene of de andere plaats komen te liggen. Deze kennis wordt ingebracht in het overleg met de lagere overheden, waarbij concrete boslocaties worden aangewezen. Het gaat er om dat er dan met kennis van zaken, en dus met open ogen, kan worden gekozen.

- Nadat in dit overleg de boslocaties zijn aangewezen, wordt de ecologische betekenis van de daarmee ontstane bosverdeling geëvalueerd. Het is namelijk heel goed mogelijk dat ook in het overleg met de lagere overheden varianten open blijven, waaruit op grond van ecologische motieven een betere keus kan worden gemaakt.

2 De indirecte economische effecten van bossen

Over dit onderwerp is een verkennend onderzoek uitgevoerd door van Huijssteeden en Schep (1988). Uit dit onderzoek blijkt dat bossen, en ook nieuw aangelegde bossen, drie soorten van indirecte economische effecten teweegbrengen:

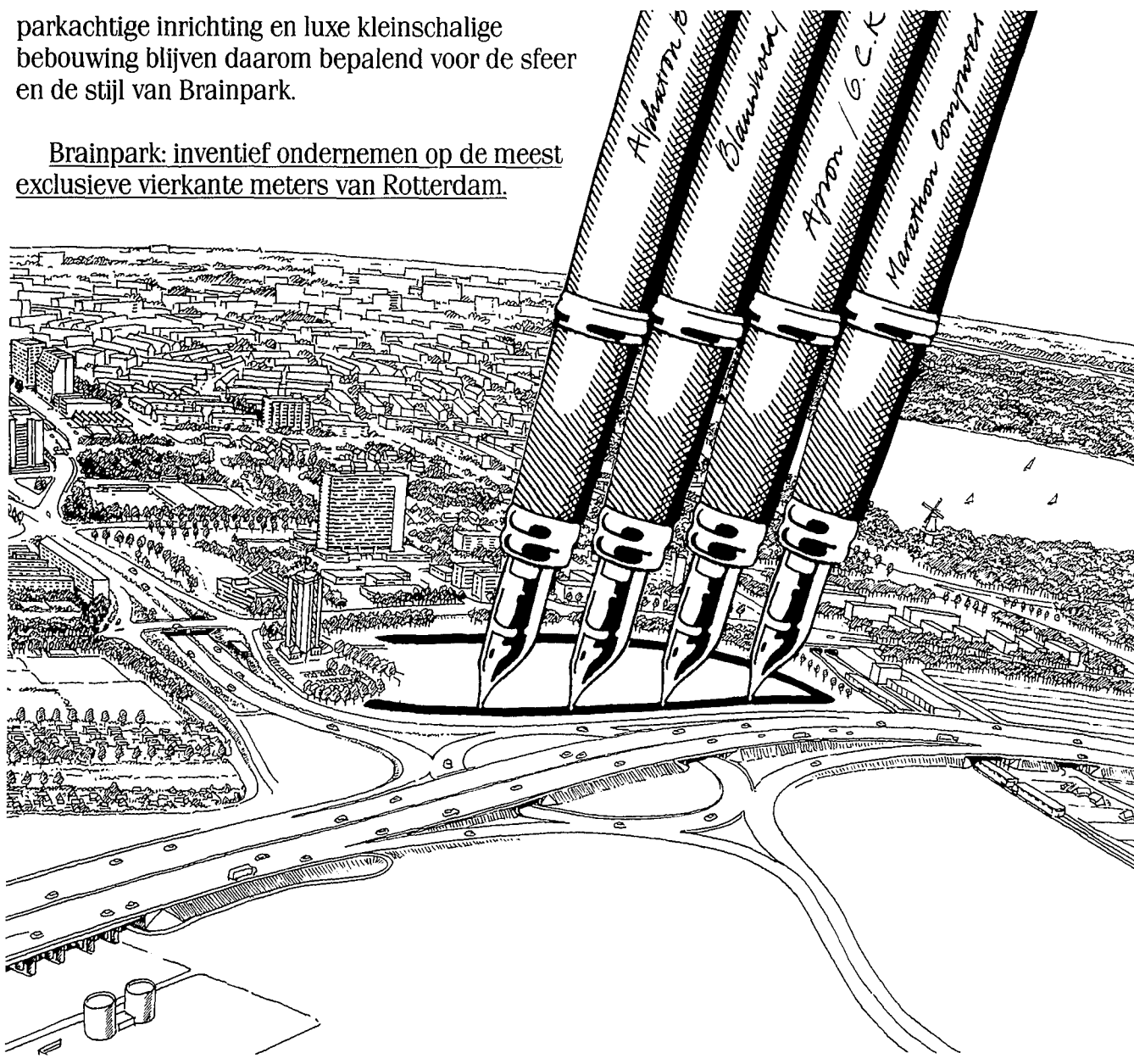
- Inkomensontwikkeling van bedrijven op het gebied van horeca en sport.

Dit effect is wel bekend, de opkomst van de openluchtrecreatie heeft in bossen allerlei commerciële bedrijvigheid opgeroepen: Er wordt ijs gevent. Bestaande restaurants gaan uitbreiden, en er komen nieuwe bij. Er komen campings, maneges en soms zelfs hotels. De gemeentelijke ambtenaren moeten bijna overuren maken om alle artikel-19 procedures te verwerken!

- Waarde-ontwikkeling van huizen en bouwgrond.

parkachtige inrichting en luxe kleinschalige bebouwing blijven daarom bepalend voor de sfeer en de stijl van Brainpark.

Brainpark: inventief ondernemen op de meest exclusieve vierkante meters van Rotterdam.

■ *Detail van een advertentie van het grondbedrijf van de gemeente Rotterdam in een nieuw tijdschrift over Science-parks. Het Kralingse bos als trekpleister voor hoogwaardige bedrijven?*

De waarde van huizen en bouwgrond blijkt omhoog te gaan als er in die omgeving bos wordt aangelegd. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in advertenties voor koopwoningen in nieuwbouw-

projecten: De aanwezigheid - en zelfs de voorgenomen aanleg - van bos in de omgeving van de bouwplaats wordt nadrukkelijk aangeprezen als één van de pluspunten van die woningen, tezamen met hun ligging in de onmiddellijke nabijheid van spoorstation, winkelcentrum, scholen, sportterreinen en dergelijken.

Een indicatie voor deze verwachte waardestijging blijkt ook uit de plotse-

linge actie van een gemeentebestuur tijdens de planvorming voor één van de bossen in de Randstad: Deze gemeente stelde een plan op voor een klein woonwijkje voor vrije vestiging dat direct aan het nieuwe bos zou grenzen. Dit woonwijkje was volgebouwd vóór het bos twee jaar oud was! - Vergroting van de aantrekkelijkheid van vestigingsplaatsen voor hoogwaardige bedrijven.

Het blijkt dat bepaalde bedrijven waarde hechten aan een landschap-pelijk fraaie omgeving van het bedrijfs-complex. Daarnaast wordt voor de werknemers een eveneens fraaie woonomgeving gevraagd zo dicht mogelijk bij het bedrijfscomplex.

In beide vestigingscondities speelt de aanwezigheid van bos een rol. Uit het verkennende onderzoek blijkt dat aanleg van bos inderdaad een positieve invloed kan hebben op de vestiging van dit soort bedrijven.

De eerste twee van deze indirecte economische effecten van bosaanleg zijn niet goed bruikbaar als zelfstandige criteria bij het kiezen van boslocaties:

- De inkomensontwikkeling van horeca- en sportbedrijven is afhankelijk van het recreatieve gebruik van deze bossen. Deze voorwaarde is al meegenomen in het huidige keuze-criterium uit de Nota Ruimtelijk Kader: Dit criterium zorgt er voor dat de bossen dicht bij de steden zullen liggen, zodat ze kunnen worden benut voor de openluchtrecreatie. De economische ontwikkeling van horeca- en sportbedrijven zal dan volgen.

- Ook de verwachte stijging van de waarde van huizen en bouwgrond levert geen zelfstandig keuze-criterium op:

In het laatste van de huidige keuze-criteria wordt gezorgd voor een goede inpassing van de boslocaties in de provinciale en gemeentelijke ruimtelijke ordening. Dit houdt in dat ook rekening wordt gehouden met plannen voor nieuwe bouwlocaties: De bossen moeten worden ingepast in de ontwerpen voor de stadsuitbreidingen, en ze moeten die plannen in elk geval niet in de weg zitten.

De invloed van bos op de vestiging van hoogwaardige bedrijven levert wél een criterium op voor het kiezen van boslocaties: De vestigingsmogelijkheden van deze hoogwaardige bedrijven worden bepaald door een groot aantal factoren, waarbij de aard van de beschikbare infra-structuur een belangrijke rol speelt. De aanwezigheid van bos kan deze factoren niet beïnvloeden. Alleen als het bos pre-

cies op de juiste plaats ligt, kan het de kwaliteit van een overigens acceptabele vestigingsplaats verhogen.

Daarmee is dit mogelijke indirecte effect een criterium bij het bepalen van de locatie van nieuwe bossen.

Er ligt hier een grappige parallel met het kiezen van boslocaties met het oog op de vergroting van hun bereikbaarheid en woonbaarheid voor bosdieren!

In het hierboven beschreven model voor het kiezen van boslocaties moet dit criterium in elk geval worden gehanteerd bij het aanwijzen van gebieden waarbinnen van rijkswege bosaanleg gewenst is.

Maar op dit moment weten we nog niet waar de potentiële vestigingsplaatsen van dit soort bedrijven liggen. We weten dus evenmin waar de bossen zouden moeten liggen die deze vestigingsplaatsen kunnen verfraaien. En tenslotte weten we ook nog niet welke eisen aan een bosplan moeten worden gesteld om de aantrekkelijkheid van vestigingsplaatsen voor bedrijven inderdaad te kunnen vergroten.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden wordt op dit moment een onderzoek voorbereid, dat voortbouwt op het genoemde verkennende onderzoek.

Er is goede hoop dat de resultaten op tijd beschikbaar zullen zijn om bij het opstellen van een nieuw bebossingsprogramma te worden gebruikt.

Literatuur

Harms, W. B. en W. J. C. Hoeffnagel, 1988.

De Randstadgroenstructuur op korte en lange termijn. Aanbevelingen voor verbreding en handhaving van een aantal bosdiersoorten. In: W. B. Harms (red.), Ecologische Infrastructuur en Bosontwikkeling in de Randstad. Rapport Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw "De Dorschkamp", Wageningen, nr. 484, deel E. 74 p.

Huijssteeden, R. van en P. J. Schep, 1988.

Verkenning van indirecte economische effecten van bosuitbreidingen in de Randstad. Rapport Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw "De Dorschkamp", Wageningen, nr. 515. 91 p.

Naschrift

De directie Bos- en Landschapsbouw heeft mij in de gelegenheid gesteld om deze reeks van 6 artikelen te schrijven. Het is een bijzonder prettige manier geweest om mijn ambtelijke loopbaan af te sluiten.

Het heeft me verbaasd dat er bij dit werk nauwelijks studie of literatuuronderzoek nodig is geweest: Het was over het algemeen volstrekt helder waarover geschreven moest worden, en wat er daarbij aan de orde moest komen.

Het opschrijven zelf, de compositie, heeft natuurlijk de nodige tijd gekost. Daarbij worden vaak voor de auteur gedachtenreeksen duidelijker dan ze voordien waren.

Bij deze compositie ontstaat ook de behoefte aan figuren en tabellen, om de tekst te verduidelijken. Het maken van presentabele figuren aan de hand van ontoonbare schetsen is het werk geweest van de tekenaars van de afdeling Landschapsarchitectuur.

De foto's die de tekst eveneens aanvullen zijn bijna allemaal tijdens een aantal gezamenlijke excursies gemaakt door Peter Schütz.

De concepten van de artikelen zijn aan verschillende mensen ter lezing gegeven. Zij hebben allen de moeite genomen om de concepten te lezen en mij hun commentaar te geven.

Na de aanvankelijke schrik dat een verhaal, waar men zelf redelijk tevreden mee was, zo veel ernstige fouten en onduidelijkheden kan bevatten, is het verbeteren, ombouwen, en herschrijven een buitengewoon animerend werk. De commentaren leidden soms tot boeiende gesprekken die vaak verder reikten dan de tekst van het artikel.

Allen, die aldus op de een of andere wijze hebben meegewerkt aan het totstandkomen van deze artikelen, dank ik voor hun bijdragen.